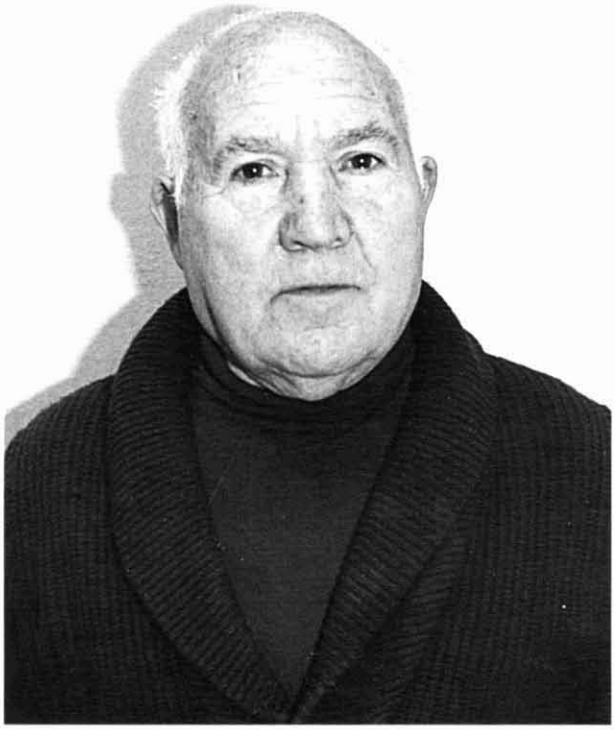
Record de Trinitari Fornós

Xavier Garcia

Trinitari Fornós

Arran de les meves andances per la Terra Alta, com pel conjunt del "terreno" de l'Ebre –entre el periodisme, la cultura local i les defenses ecològiques–, vaig anar coneixent, de fa més de trenta anys, algunes de les seves personalitats més distingides. Pel que fa al cas concret de Gandesa –on havia acudit el 1977 i 78 arran dels primers viatges del president Tarradellas a la comarca, i després, a títol particular, el 1980, acompanyant la Marxa Antinuclear a Catalunya–, en aquesta capital de la Terra Alta, doncs, no em passaven per alt, ni molt menys, els noms insignes del teòleg Joan Baptista Manyà i Alcoverro (a qui vaig conèixer el juliol de 1969 a la cèlebre Muntanyeta de Tortosa on vivia) i de l'editor Joan Grijalbo (a qui vaig conèixer a Barcelona, ja a les darreries de la seva vida, els anys 1999 o 2000).

Gràcies als amics que vaig anar fent en aquells primers anys –els Fontoba i Pedrola, de Gandesa; en Joaquim Ferràs i Salvador Carbó, d'Horta de Sant Joan; en Joan Viña, de Prat de Comte; en Jesús Pedrola, de Corbera d'Ebre; en Pep Suñé, de la Fatarella; en Joaquim Vidal, de Vilalba; en Ramon Rosselló, de Bot; en Miquel Galzeran, Àngel Monlleó i Miquel Suñé de Batea i, en fi, la Neus i Teresa Pallarès, i en Kildo Carreté, d'Arnes–, gràcies a tots ells vaig poder fer-me una composició de lloc de la Terra Alta en els seus diversos aspectes, perquè tota aquesta gent, tenaços i lluitadors, han estat i són la memòria viva de la història i del present d'aquesta comarca.

Vaig anar coneixent, doncs, el pas de Picasso per Horta, gràcies al seu amic del poble, Manuel Pallarès; l'estada de l'arquitecte Cèsar Martinell i del dibuixant i pintor Xavier Nogués al Pinell de Brai per a fer-hi una de les "catedrals del vi"; ja després de la guerra, les recerques botàniques pels Ports de Pius Font i Quer; les recerques folklòriques de Joan Amades, descendent de Bot, per la comarca o els anys que va passar a Gandesa com a jutge Joan Perucho. Tots ells van deixar una marca del seu pas per aquesta terra.

També la hi va deixar un grup de gandesans (Manuel Bardí, Josep Fornós, etc.) que fundaren els anys vint del segle passat el periòdic catalanista "El Llamp", amb col·laboracions de lletraferits de les comarques veïnes, com Artur Bladé i Desumvila (Ribera d'Ebre) i Salvador Estrem i Fa (Priorat), assassinat als inicis de la guerra civil.

Ara vull recordar un d'aquells gandesans, molt jove encara aquells anys de la dècada dels vint, el senyor Trinitari Fornós i Benaiges, nat a Gandesa el 27 de gener de 1908 i a qui vaig conèixer durant alguns dies de converses amb ell, a casa seva, el juliol de 1994. Un contacte que fou possible gràcies a fer de mitjancers els amics Joaquim i Paulí Fontoba i Salvador Carbó, el qual, des d'Horta, ja feia més de deu anys que

dirigia aquest Butlletí del Centre d'Estudis.

Als seus vuitanta-sis anys –afectada la meitat del seu cos per una paràlisi que li sobrevingué el 1985 en caure d'una olivera–, Trinitari Fornós se m'aparegué com un caràcter ple de dignitat, d'esforç humà i d'estima a la terra, després d'haver-la treballat pel dret i pel revés. Enfonsat en una butaca, parlant dolçament i amb bona memòria, em recordà els seus temps jovençans a Gandesa, anant amunt i avall de les terres de l'Ebre mercadejant l'oli, el vi o l'ametlla, així com els seus primers contactes amb els grups culturals que editaven revistes, com "El Llamp", un dels capdavanters de la qual era el seu germà Josep, i on ell, Trinitari, va escriure els darrers anys abans de la seva desaparició, el 1934.

Vingué després el record, inevitable i fatal, dels amargs temps de la guerra civil –tan i tan dura en aquesta Terra Alta, ara fa justament setanta anys– i els llargs anys que la seguiren, en què la seva activitat, en un clima hostil de por i tancament, es reduí a confegir, junt amb el seu estimat Dr. Manyà, de qui era parent, el "Butlletí de la Fontcalda" (1949-1965), destinat a reconstruir el santuari, tan volgut per tota la comarca i on, des de desembre de 1976 (ara farà trenta anys), reposen les restes de mossèn Manyà, mestre de vàries generacions, gandesà il·lustre i català i sacerdot exemplar.

En aquells anys de catacumbes fou també el temps, per a Trinitari Fornós, de documentar-se àmpliament –i gràcies a un esforç que mereix tots els elogis– sobre la història de Catalunya, de Gandesa i de la Terra Alta, sobre les quals va reunir moltíssima informació en forma de fitxes o sinopsis, ja sigui elaborant genealogies de les famílies gandesanes al llarg dels temps, ja sigui fent la història de les partides del terme de Gandesa, de les seves cases i escuts senyorials o endinsant-se en l'estudi dels arxius parroquials o municipals, dades que, molt generosament per la seva part, va anar subministrant a tots aquells estudiosos locals que els les sol·licitaven.

Havent acumulat tanta informació històrica, un dels fets curiosos és que la seva producció escrita, en qualsevol cas la publicada, és molt escassa, però en canvi és en la transmissió oral on el seu mestratge adquireix rellevància. És aquest mestratge del que s'han servit estudiosos de generacions molt posteriors, els quals han pogut publicar molts anys després papers i documentació que ell havia anat reunint al cap de molt de temps. Es pot ben dir, doncs, que, com tants d'altres estudiosos locals de la seva generació, Trinitari Fornós –havent pogut tastar encara en la seva joventut l'ambient cultural que pretenia reforçar la Catalunya republicana– va passar la torxa als que venien i fou, per tant, un punt de referència de la catalanitat a la seva comarca, després de la desbandada de 1939 i de la repressió que seguí.

És en aquest sentit que escau plenament a Trinitari Fornós el concepte de "les arrels que laboren", paraules tretes d'una frase –com només un poeta podia dir– de Jaume Bofill i Mates (Guerau de Liost), que deia: "Cal no confondre el fals radicalisme de la fressa de les fulles amb el veritable radicalisme, silenciós i substanciós, de les arrels que laboren".

Guardo un gran record d'aquells dies de juliol de 1994 amb Trinitari Fornós: la seva disponibilitat a dialogar, l'amabilitat de la seva família, l'aire net –malgrat la presència invisible de la metralla– que baixava dels alts de Cavalls i Pàndols que, com un tòtem etern de la guerra, es mantenen davant de Gandesa. Guardo, igualment, les notes escrites i gravades les paraules que em va dir, que podrien fer molt més llarg aquest article de record. Un record que pocs mesos després, el 27 de gener de 1995, just el dia que complia 87 anys, Gandesa, a través del Centre d'Estudis de la Terra Alta –que Trinitari presidí a l'inici de la seva creació, el 1980– va tenir l'encert de fer-lo públic com a homenatge en vida. Ara que fa anys que ja no hi és, la seva presència ens sembla més viva que mai, sobretot després que vaig sentir-li dir: "He fet bé a tothom que he pogut, fins i tot a un tinent de la guàrdia civil".